

---

terrein, voor wie dat wilde, hadden zij geen bezwaar. Vandaar dat theoloog Isaïc van Dijk voor liefhebbers op zondagavond best een godsdienst-oefening mocht houden, in het Academieggebouw (p. 234). De wetenschap diende echter strikt aan de hand van eigen criteria beoefend te worden (p. 226). Voor Hamburger, organisator van het grote internationale congres van 1913, impliceerde dit een fysisch-chemische benadering van de fysiologie. Elk levend wezen was in feite één grote chemische fabriek. Respect voor theologen was gebaseerd op hun superieure beheersing van een vakdiscipline, zoals onder anderen het geval was bij hebraïst F.M.Th. Böhl. Gebruik van geloofstaal in een wetenschappelijke, staatsrechtelijke of medische discussie, zoals Hendrik Pierson deed in het debat over het al dan niet reguleren van prostitutie, wekte daarentegen irritatie.

De ‘klassieke’ benadering luidde voor de Groninger universiteit (nog lang nadrukkelijk als mindere beschouwd van Leiden, en zelfs in de jaren tachtig nog niet zeker van eigen voortbestaan), tussen 1895 en 1914 een bloeiperiode in, zowel kwalitatief als kwantitatief. Het voor Nederland gunstige economische getij bevorderde de financiering, niet alleen van instellingen van onmiddellijk maatschappelijk belang (zoals het Academisch Ziekenhuis) maar ook van kostbare research-instellingen op het gebied van natuurkunde en psychologie. Goede contacten met Den Haag waren dan onmisbaar. Politiek terdege ingevoerde curatoren, zoals C.C. Geertsema en A.F. de Savornin Lohman, speelden daarbij tot op hoge leeftijd een bemiddelende rol.

Ondanks kritische vragen of de scheiding van kerk en staat zich wel verdroeg met het feit dat aan een rijksuniversiteit een opleiding verbonden werd voor predikanten van slechts één kerkgenootschap (p. 27), namen de bijzondere hoogleraren vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk – die overigens van de staat hun salaris ontvingen – een opvallende plaats in de civitas in. De Rooms-katholieke Kerk wilde een dergelijke constructie voor haar priesteropleiding onder geen beding, de gereformeerden hadden hun eigen opleidingen in Kampen en aan de VU. De eerder door de Groninger universiteit met een gouden medaille onderscheiden Abraham Kuiper gold rond 1900 als kampioen van een opvatting die lijnrecht tegen de hare stond: namelijk

dat wetenschap nooit vrij en onbevooroordeeld kán zijn, en dat Openbaring daarom evengoed een kenbron vormt als rede of ervaring (p. 83). De nadrukkelijke afwijzing van Kuypers standpunt vormt een contrast met de grote waardering voor de christelijk-historische staatsman A.F. de Savornin Lohman, die zijn invloed ten behoeve van de universiteit pragmatisch en achter de schermen aanwendde. Lohmans borstbeeld siert het Groninger Academieggebouw tot op de huidige dag op een prominente plek, de statietrap (illustratie K9, p.297).

De Nederlandse Hervormde Kerk onderhield zoals gezegd via ‘haar’ hoogleraren een intellectuele band met de universiteit. Dat gold speciaal voor vertegenwoordigers van de ethische theologie, zoals Böhl en Gerardus van der Leeuw. Van een dergelijke geestelijke wisselwerking met de rooms-katholieke instellingen voor hoger onderwijs, de VU of het Nederlands-Israëlitisch Seminarium blijkt nergens iets. Voor zover kerkelijke opvattingen van buiten de NHK in discussie gebracht werden, gebeurde dat vooral door toedoen van buiten Vindicat opererende studentenverenigingen als het katholieke Albertus Magnus en het bij de landelijke Societas Studiosorum Reformatorum (SSR) aangesloten VERA (p. 320 e.v.). Zij stonden geestelijk voor de opgave om hun overtuigingen uit te drukken op een manier die de toets van kritiek kon doorstaan van een ‘klassieke’ universiteit. Die wordt in het hier besproken boek uitvoerig in al haar vertakkingen beschreven.

Dat Van Berkel dit omvangrijke werk in een zo korte tijd heeft weten te realiseren mag een prestatie van formaat heten. Het boek vertoont geen spoor van haast. De veelheid aan informatie doet evenmin tekort aan de leesbaarheid. Integendeel: het is prettig en gevarieerd geschreven, kent een glasheldere structuur, en voorziet gevelde waardeoordelen van een evenwichtige argumentatie. Dat is van belang wanneer een hoogleraar onder kritiek kwam te liggen, en zich de vraag aandient in hoeverre die kritiek ook achteraf standhoudt. De auteur kwijt zich van die taak met prijzenswaardige precisie.

Een aandachtspunt voor de kerkgeschiedenis vormt de tussen 1876 en 1945 razendsnel toenemende invloed van de geneeskundige faculteit op het geheel van het academische discours. Het valt te betreuren dat die trend door de geesteswe-